7/1950

T.C.
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

K - Q
TSE-ISO-EN
9000

SAYI : B.13.APK.0.12.00.00/320 [illegible]823
KONU: Yazılı Soru Önergesi

15 MART 2004

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

İLGİ : 16.02.2004 tarih ve A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/1950-4523/15856 sayılı yazınız.

İlgi yazınız ekinde alınan, Tekirdağ Milletvekili Mehmet Nuri SAYGUN'a ait 7/1950 Esas No'lu yazılı soru önergesi Bakanlığımızca incelenmiş olup, konuya ilişkin cevabi bilgi ve değerlendirmeler aşağıda sunulmuştur.

1- Kayıt dışı istihdam ve ekonominin büyüklüğünü tam olarak tahmin etme imkanı bulunmamaktadır. Zira, ölçme yöntemi olarak direkt yöntemlerin kullanılması (anket düzenleme gibi) oldukça zordur. Çünkü, kişiler anketlere doğru cevaplar vermeyeceği gibi tüm ülke nüfusuna da anket uygulama imkanı da bulunmamaktadır. Kayıt dışı istihdam, farklı boyutlar ve türlerde karşımıza çıkmaktadır. Tamamen kayıt dışı çalışanlar olduğu gibi, çalışmaları kısmen kayıt dışı bırakılan kişi sayısı da oldukça yüksektir.

Ancak, Ülkemizde nüfusun kurumsal yapısı, demografik özellikleri, işsizlik, vb. gibi bilgiler Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı tarafından derlenmekte, sosyal güvenlik kurumlarına tabi olanlarla ilgili bilgiler istatistiksel olarak yayınlanmaktadır. Bu verilerden hareketle, ülkemizde mücadele edilmesi gereken olgunun büyüklüğü tahmini olarak ve verilerden yola çıkarak saptanabilmektedir.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü'nde de kayıt dışı istihdam edilenler ile ilgili olarak bir veri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı 2003 yılı III. Dönem Hanehalkı İşgücü Anket Geçici Sonuçlarına göre, Ülkemizde istihdam edilen 22 milyon 411 bin kişiden 5 milyon 599 bini Sosyal Sigortalar Kurumu'na, 2 milyon 047 bini Emekli Sandığı'na ve 2 milyon 561 bini Bağ-Kur'a kayıtlı olarak çalışmaktadır.

Aynı verilere göre, Ülkemizde istihdam edilen 22 milyon 411 kişiden, ücretsiz aile işçileri, kendi hesabına çalışanlar ve işverenler hariç olmak üzere, 1 milyon 648 bini ücretli ve 1 milyon 752 bini de yevmiyeli olarak çalışmak üzere, toplam 3 milyon 400 bin kişi herhangi bir sosyal güvenliği olmaksızın kayıt dışında çalıştığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, Ülkemizde, özellikle Uzakdoğu ve komşu ülkelerden olmak üzere 1 milyon yabancının kaçak olarak çalıştığı zaman zaman çeşitli kaynaklarca da dile getirilmekte ancak, bu konunun doğruluğunu teyit edebilecek herhangi bir bilgi veya kayıt Bakanlığımızda bulunmamaktadır. 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un yürürlüğe girdiği 06.09.2003 tarihinden bu yana, 20.02.2004 tarihi itibariyle, Bakanlığımıza çalışma izni başvurusunda bulunan yaklaşık 4000 yabancı uyruklu kişiden 1500'üne çalışma izni verilmiştir.

İnönü Bulvarı No: 42 Emek / ANKARA Tel.: (0.312)212 20 72 Faks: (0.312) 215 18 00 E-MAİL: apk@csgb.gov.tr

2- Çalışanların ücretleri üzerinden sigorta primi, gelir vergisi ve damga vergisi kesilmektedir. Sigortasız olarak çalıştırılmaları, Sosyal Sigortalar Kurumunu büyük miktarda sigorta primi kaybına uğratmaktadır.

Kayıt dışı istihdamın neden olduğu mali kaybı ortaya koyarken, kayıt dışı çalışanların kayıtlı olarak asgari ücret üzerinden çalışmaları durumunda, 2004 yılı Ocak ayında SSK.en az kişi başına 184.126.050.- TL. sigorta primi kaybına uğramaktadır.

2004 yılı rakamlarını esas aldığımızda, tahminen 4.5 milyon kaçak işçinin kamu kurumlarına hiç bildirilmemesinden kaynaklanan sigorta primi kaybı, aylık yaklaşık 828,5 trilyon, yıllık tutarı ise, 9,9 katrilyon lira civarında olacağı tahmin edilmektedir.

3- Kaçak istihdamı önlemek amacıyla, gerek 4857 sayılı İş Kanunu ve gerekse 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile sigortalılar için en yüksek derecede formal korunma sağlanmıştır. 506 sayılı Kanun ile bu Kanunun Kurum tarafından uygulanması sırasında, özel sektörde istihdamı teşvik edici nitelikte politikalar göz önünde tutulmaktadır. Kayıt dışı istihdamı kayıt altına almak amacıyla yapılan yasal düzenlemeler sonucu getirilen değişiklikler aşağıda açıklanmıştır.

a) İnformal yapının oluşmaması, kayıt dışı istihdamın kayıt altına alınması amacıyla denetim yapmak için 400 adet Sigorta Yoklama Memuru kadrosu ihdas edilmiştir.

b) 506 sayılı Kanunun 79 uncu maddesine bir fıkra ilave edilerek, fiilen veya işyeri kayıtlarından tespit edilecek, her türlü bilgiden yada kamu kurum veya kuruluşları tarafından düzenlenen belge veya alınan bilgilerden de kayıt dışı istihdamın kayıt altına alınması imkanı sağlanmıştır.

c) Sigorta Müfettişlerinin yetkileri arttırılmış, ayrıca asgari işçilik miktarının tespiti yetkisi verilmiştir.

d) Genel ve Katma Bütçeye dahil daireler ve Katma Bütçeli İdarelerin Denetim Elemanlarınca kayıt dışı istihdamın kayıt altına alınması işlemleri sağlanmaktadır.

e) Kayıt dışı istihdamın kayıt altına alınmasında işverenler ile sigortalıların aylık takibinde önemli bir proje olan aylık bildirge ile dönem bordrosunun birleştirilerek tek belge adı altında alınması işlemi 01.05.2004 tarihi itibariyle başlatılacaktır.

f) Sektörel bazda araştırma yapıldığında, özel bina inşaatları ve ihale konusu işlerde daha çok informal yapıya doğru eğilim olduğu gözlemlenmiştir. Bu eğilime engel olmak amacıyla, yasal düzenleme yapılmış ve asgari işçilik uygulamasında her iki sektörde de belirlenecek oranlarda Kuruma prim ödeme zorunluluğu getirilmiştir. Getirilen yasa değişikliği ile; Asgari İşçilik Tespit Komisyonunun Çalışma Usul ve Esaslarının yönetmelikle belirleneceği ifade edildiğinden Yönetmelik Taslağı hazırlanmış olup, işçilik nispetleri güncelleştirilmektedir.

Bu şekilde, kayıt dışı istihdam kayıt altına alınmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, içinde bulunduğumuz yıl, kayıt dışı istihdamla ve işsizlikle mücadele yılı olarak değerlendirilmektedir.

4- Ülkemizde daha önce yabancıların çalışabileceği işler ile çalışamayacakları işlerle ilgili 70'e yakın yasal düzenleme mevcut idi. Ancak, bu yasal düzenleme müeyyidelerinin caydırıcı olmaması nedeniyle, yabancı kaçak işçiliği çok yaygınlaşmıştı. Bunu önlemek amacıyla, 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun kabul edilerek, 06.03.2003 tarih ve 25040 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 05.09.2003 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir.

Bu Kanun'un 21 inci maddesine göre; bildirim yükümlülüğünü süresi içinde yerine getirmeyen bağımsız çalışan yabancı ile yabancı çalıştıran işverene; çalışma izni olmaksızın bağımlı çalışan yabancıya; çalışma izni bulunmayan yabancıyı çalıştıran işveren veya işveren vekillerine; idari para cezası verileceği, söz konusu fiillerin tekrarı halinde idari para cezalarının bir kat arttırılarak uygulanacağı, hüküm altına alınmıştır.

Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki 5683 sayılı Kanun'un; 16 ncı maddesi ile, yabancı çalıştıran işverene bilgi verme yükümlülüğü getirilmiş, 24 üncü maddesinde de, işe girdiğini bildirmeyen yabancılar için para cezası öngörülmüştür.

Diğer taraftan, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu açısından, kayıt dışı istihdamla mücadelede uygulanan idari para cezası sistemi, 4958 sayılı Kanun'un 51 inci Maddesi ile 506 sayılı Kanunu'nun 140 ıncı maddesinin değiştirilmesi suretiyle; Sosyal Sigortalar Kurumuna bildirilmeyen sigortalıların, çalışma izinlerinin olmaması durumunda bu işverenler hakkında asgari ücretin iki katı tutarında, sigortalı işe giriş bildirgesini yasal süresi içinde vermeyenlere her bir sigortalı için aylık asgari ücret tutarında, idari para cezası verileceği öngörülmektedir.

Bu bağlamda, Kaçak işçilik ile ilgili ana görev ve yetki Sigorta Müfettişleri *ile Sosyal* Sigortalar Kurumu Başkanlığı Yönetim Kurulu Kararı ile görevlendirilen memurların olup, SSK Kanunu'nun 25.08.1999 tarih ve 4447 sayılı Kanun'un 14 üncü maddesi ile değişik 130 uncu maddesi'nin 3 üncü fıkrasında yer alan "Genel bütçeye dahil daireler ve katma bütçeli idarelerin denetim elemanları kendi mevzuatları gereğince, işyerinde yapacakları her türlü denetim ve incelemeler sırasında, çalıştırılanların sigortalı olup olmadığını da tespit ederek sigortasız çalıştırılanları Kuruma bildirmek zorundadırlar. Kurum bu bildirimler üzerine gerekli yasal işlemi yapar...." hükmü gereğince, Bakanlığımız İş Müfettişleri ve diğer genel ve katma bütçeli idarelerin denetim elemanları kayıt dışı işçilikle mücadelede görevlendirilmişlerdir.

Bu kapsamda, Türkiye genelindeki bütün illerde müfettiş sayısının elverdiği ölçüde etkin denetimler sürdürülmekte ve sigortasız çalıştırıldıkları saptanan işçiler SSK'ya bildirildiği gibi, binlerce işçinin sigorta işlemlerinin denetim sırasında da yaptırılması sağlanmaktadır.

5- Bir ülkenin gelişme ve kalkınmasının en önemli göstergelerinden biri, sosyal güvenliğin yaygınlığı ve sisteme dahil olan fertlere sağlanan imkanlardır. Sosyal güvenlik sistemine olan güvenin artması için, sigorta primi ödeyen kişilerin, ödedikleri primlerin karşılığını alabilmesine bağlıdır. Sigorta primi ödeyen kişiler ve işverenler kamu kurumlarına prim ve vergi ödeyip belli bir maliyete katlanırlar. Mali yükün karşılığının çok yetersiz ve kalitesiz sosyal sigorta yardımlarının olması durumunda kişilerin ihtiyaçları tatmin olamamakta ve kişilerin sistem dışına kaçışına neden olmaktadır. Bu nedenle, sosyal güvenlik sistemine girişlerin artması, kaçak işçiliğin önlenmesi için sosyal güvenlik kurumlarından emekli olmuş kişilere, insanca yaşamalarını sağlayacak emekli/yaşlılık

7/1950

aylığının bağlanmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla, emekli maaşlarında yapılan artışların da bu bağlamda değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Ancak, sosyal güvenlikte esas olan ilke, Kurumların kendi gelirleri ile giderlerini karşılamasıdır. Bu kurumların gelir kalemleri içerisindeki en önemli gelir kaynağı, kuşkusuz prim gelirleridir. Kurumların gelirlerinin giderlerini karşılayamamaları nedeniyle aradaki fark Hazine tarafından karşılanmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumlarında başta 4958 sayılı Kanun ve diğer yasalar ile yapılan düzenlemelerle gelir artırıcı ve gider azaltıcı önlemler getirilmiş, bu önlemlerin hayata geçirilmesiyle birlikte orta vadede sosyal güvenlik Kurumlarının kendi açıklarını kapatmaları hedeflenmiştir.

Özellikle, 5073 sayılı Kanun ile sigortalının günlük kazancı, 506 sayılı yasanın 78 inci maddesine göre belirlenen günlük kazancın alt sınırının altında ise, bu kazanç ile alt sınır arasındaki farka ait işverence ödenmesi gereken sigorta primlerinin tümünün Hazinece karşılanması ve yine 5084 sayılı Kanun ile bazı illerde sigorta primi konusunda getirilen düzenlemelerle işverenlerin mali yükümlülükleri önemli oranlarda azaltılmıştır. Dolayısıyla, sigortalı işçi çalıştırmanın maliyetinin düşürülmüş olması, sağlık tesislerinin ortak kullanımı konusunda yapılan düzenlemeler, emekli aylıklarındaki iyileştirmeler nedeniyle, kayıt dışı istihdamın kayıt altına alınmasında önemli oranda katkı sağlayacaktır. Yapılan bu düzenlemelere karşın, kayıt dışı işçi çalıştırmaya devam edenler daha etkin olarak denetlenecek ve kaçak işçi çalıştırılmasından dolayı devletin prim ve gelir vergisi kaybı önlenecektir.

Bilgilerinize arz ederim.

Murat BAŞESGİOĞLU
Bakan